

6. Erre a kérdésre nem tudok kielégítő feleletet adni, mert nincs elég tapasztalatom hozzá.

7. Nem annyira a politikai határt, mint inkább az egyes vidékek bizonyosfokú szellemi autonómiáját tartom világnézeti különbségek okozójának. A világháború után politikailag elszakadt területek a Felvidék és Erdély magyarságának világnézetét kezdték úgy tekinteni, mintha az határoktól függetlenül nem jött volna létre. Kétségtelennek tartom, hogy a kisebbségi élménynek óriási szerepe van a nemzet életében, de tagadom azt, hogy a felvidékiség és transzilvanizmus kizárólag a politikai határok függvénye lehet. A külső nyomás mindég nagyobb összetartásra serkent, kiegyenlítéseket okoz különböző társadalmi rétegek közt — szokták mondani — azonban ne felejtjük el, hogy csak egy eleve életképes egészséges szellemű csoport tud így reagálni, melynek bizonyos fokú szellemi autonómiája volt már akkor is, mielőtt leszakították volna a nemzetestről. Felmerül a másik kérdés: mi van akkor, ha ezen elszakított csoport és nemzettest közt megszűnnek a politikai határok. Van-e bátorsága e jobb, magyarabb szellem nevében hibákra rámutatni, vezető, alakító szerepet kérni? És viszont az érem másik oldala: van-e ehhez joga? A felelet csak ez lehet: nemcsak joga, hanem kötelessége. S ha valaki, aki belőle nőtt ki, feladja álláspontjait a politikai határ megszűntével, nem lehetett igaz részese annak a szellemnek, amit joggal lehet felvidékiségnek vagy transzilvanizmusnak nevezni.

Ezekhez a válaszokhoz nem igen kell kommentár. Nyilván mutatják az Arany János Önképzőkör iskolán túli hatását. Természetesen nem lehet *egyetlen*, intelligenciában kiemelkedő leány feleletéből *általános* érvényű következtetést levonni. De ha ezek a válaszok harmonikusan nőnek ki az önképzőkör többéves munkájából, mégis nyilvánvaló, hogy onnan a diákok igazán értékes, időálló útravalóval jöttek ki.

Kemény Gábor.

A középiskolai végbizonyítványok viszonylagos értéke.

Közismert nehézsége az osztályozásnak, hogy nincs *abszolút mérték*, amely szerint egyformán bírálhatnók el az eredményt, a tudást. Az érdemjegyek megítélése csupán szubjektív becslés alapján történik, aminek következtében ugyanaz az érdemjegy nem jelent mindig egyforma tudást, illetve a jobb érdemjegy nem mindig a több tudás, jobb felkészültség jele. A szubjektív elbírálásnál sokféle tényező szerepelhet. Egyik legfontosabb tényező azonban bizonyára *az iskolának hagyományos mértéke*. Szerepel természetesen a tanárok különböző ítélete is, azonban, főleg a *végbizonyítvány* alakulásánál, ahol a tanár mellett a bizottság közvéleményének döntő befolyása van, a tanár többé-kevésbé kénytelen e közvéleménynek engedelmessé válni, főleg, ha belátja, hogy egyébként úgyis leszavaznák. A tanári kar közvéleménye pedig iskolánként, sőt iskolatípusonként is meglehetősen eltérő szokott lenni, amit különösen azok tapasztalhatnak, kik már többféle iskolában, illetve illetve iskolatípusokban voltak érettségi- vagy képesítő-vizsgálat elnökei. Az ilyen elnököknek éppen az lenne ugyan a legfőbb feladatuk, hogy az egyes iskolák sokszor lényegesen különböző elbírálását lehetőleg kiegyenlítsék, egy országos átlag felé közelítsék. Csakhogy sok elnök van és az elnök is sokszor kénytelen saját belátásából az iskolai ha-

gyomány javára engedni, mivel el akarja kerülni azt a valóban meggondolandó helyzetet, hogy az ő elnöklete alatt vizsgázó jelöltek lényegesen más érdemjegyet kapjanak, mint az ugyanolyan tudással ugyanabban az iskolában más elnöknel vizsgázók.

Igy azután a főiskolákra vagy egyetemekre lépő ifjúság középfokú végbizonyítványa legfeljebb csak hozzávetőleges tájékoztatást ad a tényleges felkészültséget illetőleg. Nagyon is kívánatosnak látszik tehát a különböző iskolákban nyert végbizonyítványok egységes alapon való összehasonlítása, közös nevezőre hozása. Csakhogy az egyes egyetemek és főiskolák általában csak bizonyos közép- vagy középfokú iskolákból, illetve csak az ország bizonyos területéről veszik fel hallgatóikat, így országos összehasonlítást nem végezhetnek. Amellett az egyetemi cenzorok gyakran váltakoznak és velük együtt az egyetemi felkészültség elbírálása is.

Kivételesen kedvező helyzetben van azonban e tekintetben a *szegedi polgári iskolai tanárképző főiskola*, melynek mint az országban az egyedüli ilyenemű állami intézetnek, most már évenként több mint 500 hallgatója az ország legkülönbözőbb közép- és középfokú iskoláiból kerül ki. Ezt a kedvező helyzetet iparkodtam a közép- és középfokú iskolai végbizonyítványok összehasonlítására felhasználni.

A főiskola négyéves tanfolyamúvá 1928-ban szerveztetett át. Az új szervezet szerint végzettek tehát először 1932-ben nyertek oklevelet e főiskolán. Ettől kezdve 10 éven át 1941-ig a főiskola szervezete lényegesen nem változott, tanári testülete, illetve vizsgáztató bizottsága is többé-kevésbé állandó volt. Így a főiskolán nyert oklevél kedvező alapnak látszik az előzőleg végzett közép- és középfokú iskolák végbizonyítványainak összehasonlításához.

Az említett tíz év folyamán végzett növendékek száma a közép- és középfokú iskolák szerint csoportosítva a következő volt:

Férfiak		Nők	
Tanítóképzőintézetekből	173	Tanítónőképzőintézetekből	268
Középiskolákból	67	Leányközépiskolákból	112
Felső kereskedelmi iskolákból	29	Felső keresk. leányiskolákból	51
Felső mezőgazdasági iskolákból	21	Fiúgimnáziumokból	34
Összesen 290		Összesen 465	
Végösszeg 755			

E 755 hallgató középiskolai*) és főiskolai végbizonyítványát oly módon hasonlítottam össze, hogy összeszámoltam, vajjon az egyes középiskolákban általános jeles (I), jó (2), elégséges (3) eredménnyel végzettek közül egyenkint hányan értek el a főiskolán általános jeles (I), jó (II), illetve elégséges (III) eredményt. (Elégtelen — végzettekről lévén szó — nem fordulhatott elő.) Az összeszámoláshoz az egyes iskoláknál az alábbi szerkezetű táblázatot használtam:

*) A következőkben olykor egyszerűség kedvéért középiskoláknak jelölöm a középfokú iskolákat is.

	I.	II.	III.	Összesen
1.				
2.				
3.				
Összesen				/

Minden egyes végzett hallgatót a megfelelő sorba és oszlopba bejegyezve az adatokat összeszámoltam oly módon, hogy az egyes adatokat a sort, illetve oszlopot jelző számmal megszoroztam, tehát minél gyengébb volt a középiskolai, illetve főiskolai eredmény, annál nagyobb szám adódott. Így megkapva az egyes iskolákról a középiskolai, illetve főiskolai eredmények összértékét, az előbbit osztottam az utóbbival. Az így nyert viszonyszám tehát azt mutatja, hogy a középiskola átlagos végeredménye milyen viszonyban van a főiskolaihoz. Ha a viszonyszám egy, ez arra vall, hogy a két eredmény egymással egyenlő, vagyis az illető középiskola és a főiskola elbírálása megegyezik. Ha egynél kisebb a viszonyszám, ez azt mutatja, hogy az illető középiskolában az eredmény átlag jobb a főiskolainál, vagyis az elbírálás enyhébb volt, mint a főiskolán. Viszont az egynél nagyobb viszonyszám azt jelzi, hogy a középiskolai eredmény átlag gyengébb, tehát az elbírálás szigorúbb volt a főiskolaihoz képest.

Egyes esetekre nézve természetesen az ilyen összehasonlítás nem mutatja feltétlenül az elbírálás mértékét. Hiszen a főiskolai eredményt az elbírálás szigorúságától független egyéb tényezők is befolyásolhatták, mint pl. a hallgató megváltozott szorgalma, egészségi állapota, anyagi helyzete vagy egyéb körülményei. Nagy számú adat mellett azonban e különféle egyéb tényezők befolyása mindinkább kiegyenlítődik és az eredmény mind határozottabban mutatja a minden adatnál közös tényezőnek a középiskolai és főiskolai elbírálás különbségének mértékét. Ezt igazolni látszik az is, hogy mind a 755 végzett hallgatóra vonatkozó összeredmény 0,986, ami csaknem pontosan eléri az 1-et, ez pedig arra vall, hogy a főiskolai elbírálás mértéke nagy megközelítéssel egyezik a középiskolák mértékének átlagával.

Az említett tíz év alatt egy-egy középiskolából aránylag csekély számú főiskolai hallgató került ki, amiből egyes iskolákra messzemenő következtetést vonnunk nem lehet. Ezért az egyes iskolák alábbi felsorolásánál mellőzöm azokat, amelyekből háromnál kevesebb hallgató volt. Az eredmény így is *legfeljebb felületes tájékoztatásul* szolgálhat, az iskolából kikerült hallgatók számához mérten.

A) FIŰISKOLÁK.

I. Tanítóképzőintézetek.

Iskola :	Hallgatók száma :	Átlagos viszonyszám :
1. Bajai m. kir. áll. tanítóképzőintézet	14	0·956
2. Budapesti I. ker. áll. "	11	1·2
3. Csurgói m. kir. áll. "	4	0·889
4. Debreceni ref. "	8	1
5. Egri érseki róm. kat. "	5	1
6. Esztergomi ér. róm. kat. "	10	1·059
7. Győri kir. kat. "	6	0·733
8. Jászberényi m. kir. áll. "	12	1
9. Kalocsai ér. róm. kat. "	8	1·154
10. Kiskunfélegyházi áll. "	14	0·965
11. Kőszegi m. kir. áll. "	4	0·571
12. Miskolci ág. ev. "	5	1·3
13. Nagykőrösi és dunamelléki ref. tanítóképzőint.	6	1
14. Nyíregyházi m. kir. áll. tanítóképzőintézet	6	0·769
15. Pápai m. kir. áll. tanítóképzőintézet	6	0·9
16. Pécsi püspöki róm. kat. "	5	0·6
17. Sárospataki ref. "	9	0·579
18. Soproni ág. ev. "	5	0·778
19. Szegedi kir. kat. "	33	0·864

II. Középiskolák.¹

1. Békéscsabai ág. ev. Rudolf reálgimnázium	3	0·5
2. Bpesti I. ker. m. kir. áll. Werbőczy I. reálgimn.	3	1·167
3. Hódmezővásárhelyi ref. Bethlen Gábor gimn.	3	1·167
4. Makói m. kir. áll. Csanád vezér reálgimn.	6	1·167
5. Miskolci m. kir. áll. Hunfalvy János reálisk.	3	1·5
6. Soproni ág. ev. líceum reálgimn.	3	1
7. Szegedi kegyesrendi városi r.k. Dugonics gimn.	3	0·833
8. Székesfehérvári Szt. István reálgimn.	3	1·143

III. Felső kereskedelmi iskolák.²

1. Kaposvári községi felső kereskedelmi iskola	3	0·8
2. Miskolci m. kir. áll. Deák F. " "	4	1·4
3. Szolnoki " "	3	1·4
4. Szombathelyi államsegélyes községi " "	5	0·9

IV. Felső mezőgazdasági iskolák.

1. Békéscsabai m. kir. áll. felső mezőgazd. isk.	4	0·889
2. Gyöngyösi róm. kat. " " "	4	0·545
3. Hatvani községi " " "	5	0·769
4. Orosházi m. kir. áll. " " "	7	0·8

¹ Még a régi típusok is szerepelnek.² Még ilyen néven.

B) LEÁNYISKOLÁK.

I. Tanítónőképzőintézetek.

Iskola :	Hallgatók száma :	Átlagos viszonyszám :
1. Budapesti II. ker. áll. tanítónőképzőintézet .	11	0·823
2. „ VII. ker. áll. „ .	8	0·625
3. „ Ranolder int. róm. kat. „ .	13	0·954
4. „ Salvator int. VI. ker. „ .	6	0·5
5. Cinkotai m. kir. áll. „ .	21	0·935
6. Debreceni ref. „ .	5	0·875
7. Debreceni róm. kat. „ .	7	0·77
8. Dombovári Szt. Orsolyarendi r.k. „ .	3	1
9. Egri Angolkisasszonyok érs. r.k. „ .	3	0·8
10. Esztergom-vízvárosi róm. kat. „ .	22	0·921
11. Győri m. kir. áll. „ .	15	0·73
12. Győri Szt. Orsolyarendi róm. kat. „ .	3	1·333
13. Kalocsai érs. róm. kat. „ .	17	1·083
14. Kecskeméti Angolkisasszonyok r.k. „ .	3	1
15. Kecskeméti Horthy Miklós ref. „ .	15	1·157
16. Kiskunfélegyházi róm. kat. „ .	9	1·077
17. Kőszegi róm. kat. „ .	10	0·723
18. Pápai róm. kat. „ .	10	1·067
19. Pápai ref. „ .	7	0·80
20. Soproni Szt. Orsolyarendi r. k. „ .	5	0·7
21. Soproni Isteni Megváltó Leányai r.k. tan.képzőint.	9	0·6
22. Szarvasi ág. ev. tanítónőképzőintézet .	10	0·726
23. Szegedi róm. kat. „ .	34	0·844
24. Veszprémi Angolkisasszonyok r.k. tan.képzőint.	3	0·43
25. Zsámbéki Keresztesnővérek „ .	3	0·667
26. Pécsi róm. kat. tanítónőképzőintézet .	4	1·25

II. Leányközépiskolák.

1. Békéscsabai m. kir. áll. Lórántffy Zs. leánylic.	9	0·882
2. Budapesti ág. ev. leánykollégium .	4	0·714
3. Orsz. Nőképző-Egyesület Veress P. leánygimn.	4	0·833
4. Debreceni ref. leánygimnázium .	6	1
5. Egri Angolkisasszonyok érs. r. k. leányliceum	6	0·77
6. Győri áll. Apponyi Albert leánygimnázium .	3	1
7. Kaposvári egyesületi leányliceum	6	0·916
8. Kecskeméti Angolkisasszonyok Ward Mária leánygimnázium .	8	0·785
9. Mezőtúri m. kir. áll. Teleki Blanka leánylic.	3	1
10. Miskolci ref. leánygimnázium .	8	0·875
11. Nagykanizsai Notre Dame róm. kat. leánylic.	4	0·778
12. Szegedi m. kir. áll. Szt. Erzsébet leányliceum	26	1·22
13. Szombathelyi m. kir. áll. leányliceum .	3	0·833

III. Felső kereskedelmi leányiskolák.

Iskola :	Hallgatók száma :	Átlagos viszonyszám :
1. Bajai m. kir. áll. Papp-Váry E. női felső ker. isk.	4	1·167
2. Budapesti szkf. IX. k. Teleki Blanka „	3	0·857
3. Győri városi női felső kereskedelmi iskola .	5	0·75
4. Szegedi városi „ „ „ .	23	1·025
5. Veszprémi róm. kat. „ „ „ .	4	0·7

IV. Fiúiskolák leánymagántanulókkal.³

1. Csongrádi m. kir. áll. Szt. Imre reálgymnázium	3	1
2. Gyöngyösi áll. Koháry István reálgymnázium	3	0·833
3. Hajdúböszörményi ref. Bocskay gimnázium	5	0·75

Már több adatot és így megbízhatóbb tájékoztatást nyújtanak az egyes *iskolatípusok* átlagos viszonyszámai :

I. Fiúiskolák.

Tanítóképzőintézet	(21 intézet, 173 hallgató.)	0·904
Középiskolák	(42 „ , 17 „)	1·157
Felső kereskedelmi iskolák	(15 „ , 29 „)	1·028
Felső mezőgazdasági iskolák	(5 „ , 21 „)	0·801

II. Leányiskolák.

Tanítónőképzőintézet	(34 intézet, 268 hallgató.)	0·86
Leányközépiskolák	(28 „ , 112 „)	1·013
Felső kereskedelmi leányiskolák	(12 „ , 51 „)	0·993
Fiúiskolák leánymagántanulókkal	(21 „ , 34 „)	0·915

Ezek szerint legszigorúbban rostált anyag a fiú középiskolákból, a legenyhébben rostált pedig a felső mezőgazdasági iskolákból került ki.

A fentebb bemutatott vizsgálatainknál az eredmények helyett azonban talán nagyobb figyelmet érdemel a módszer, mellyel igyekeztem az egyes iskolák végbizonyítványait egymással összehasonlítani. Ha pedig sikerül ilyesféle módszerrel a túlenyhe és a túlszigorú iskolákat megállapítani, az elbírálás egységesebbé tételét a felügyeleti hatóság a megfelelő vizsgálóknak kiküldése útján vagy egyéb módon már könnyebben megoldhatja.⁴

Somogyi József.

(Szerkesztői megjegyzés.) Az iskolai nevelésügy egyik legkényesebb kérdése a tanulók munkájának értékelése, az osztályozás: különösen az egyes iskolafokok között [elemi iskola — középiskola, polgári iskola — kereskedelmi középiskola, középiskola — egyetem v. főiskola között] van ezen a téren sok kifejezésre nem is jutó véleménykülönbség. Éppen mert kényes a kérdés, rendesen nem nyulunk hozzá, udvariasan hallgatunk róla, pedig így az annyit hangoztatott kívánatos összhang nem mélyülhet el a különbözőfokú iskolák között. Az itt közölt vizsgálódás egyszersmind felveti az iskolai értékelés sokat vitatott kérdését, mérlegelésre ösztönöz az u. n. szigorúbb és enyhébb elbírálást, a megközelítőleg egyforma mérték alkalmazását, általában az osztályozásnak körülményeit s feltételeit illetően. Ezért hozzászólásokat szívesen venne és közölne a szerkesztőség.

³ Külön csoportba vettem a fiúiskolában magántanulókként végzett leányokat minthogy az ő helyzetük nem azonos a nyilvános fiútanulókéval.

⁴ E helyen is hálás köszönetet kell mondanom gyakornokomnak, Virág Ilona tanárnőnek, aki a sok számítás elvégzésében volt nagy segítségemre.